

УДК. 539.374

Н.Хомик

Тернопільський державний технічний університет імені Івана Пулюя

ДОСЛІДЖЕННЯ КОНСТРУКТИВНИХ ЕЛЕМЕНТІВ ПРУТКОВОГО ТРАНСПОРТЕРА

У статті розглянуто спосіб визначення продуктивності пруткового транспортера буряко- і гичкозбиральних машин, описана принципова схема стенда для лабораторних випробувань і запропоновано методику розрахунку конструктивних елементів аналогових пруткових транспортерів.

Умовні позначення

T	крок скребків;
V	швидкість полотна;
B	ширина транспортера;
P	питоме завантаження скребка;
d_k	середній діаметр коренеплоду;
V	швидкість сходу коренеплоду з очисника;
f	коефіцієнт тертя коренеплоду по матеріалу скребка;
E	модуль пружності;
G	модуль зсуву;
I	осьовий момент інерції площини перерізу балки;
I_{ic}	полярний момент інерції площини перерізу балки;
F	площа поперечного перерізу балки;
M	згинальний момент;
K	крутний момент;
N	розтягуюча (стискуюча) сила;
k	коефіцієнт форми поперечного перерізу балки.

Процес збирання цукрових буряків об'єднує комплекс технологічних і виробничих операцій з зрізування, очищення, збирання, вкладання, навантаження і транспортування коренеплодів і гички. Технологічна надійність і ефективність бурякозбиральної техніки впливає на основні агротехнічні характеристики врожаю, тому необхідним є підвищення надійності всього процесу збирання за рахунок зниження питомої метало- та енергомісткості конструкцій, зниження динамічного і вібраційного навантаження вузлів і деталей, забезпечення необхідного ресурсу роботи конструкцій.

Для транспортування буряків і гички всередині корене- і гичкозбиральних машин (КС-6Б, БМ-6 та ін.), для завантаження у бункер, на транспортний засіб кореневантажувачами як робочий орган використовують поздовжні та вивантажувальні пруткові транспортери.

Несуча частина транспортерів - зварна рамна конструкція з елементів закритого профілю прямокутного та круглого поперечних перетинів. Полотно пруткового транспортера складається з набору прутків, з'єднаних у неперервний ланцюг з допомогою гачкоподібних зачепів на кінцях (рис. 1а), прикріплених до прогумованих стрічок (рис. 1б) або втулково-роликів ланцюгів (рис. 1в). На прутках похилих транспортерів для підтримання транспортованої маси встановлені з певним кроком пальчасті скребки, з різьбовим або зварним кріплення, полотно огинають ведучі і ведені зірочки або шківів і підтримуючі ролики.

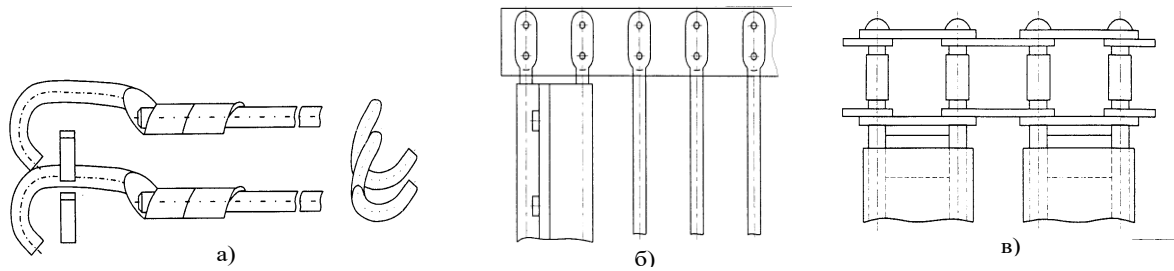

Рис.1. Способи закріплення прутків.

Форму і параметри пруткового транспортера вибирають залежно від компоновної схеми агрегату і необхідної продуктивності [2].

Продуктивність горизонтального пруткового транспортера визначається залежністю [2]:

$$Q = (P \cdot B \cdot V) / T.$$

Крок скребків приймають приблизно рівним 1,5 довжини коренеплоду (0,35м), швидкість полотна обмежується вимогами міцності і довговічності самого полотна, а також зростаючою імовірністю пошкоджень, тому приймають для транспортерів коренів $V=1-1,5$ м/с, для транспортерів гички $V=1,5-2$ м/с [2]. Питоме завантаження скребка залежить від швидкості полотна, висоти скребка h і кута нахилу транспортера α , тому визначають його експериментально.

Для розрахунку продуктивності нахилених і вивантажувальних транспортерів можна користуватися такими емпіричними залежностями [2]:

- для великих коренеплодів

$$Q_B = \frac{B \cdot V}{T} (45,3 - 6,9V - 115h - 35\alpha + 192,7h \cdot \alpha);$$

- для середніх коренеплодів

$$Q_B = \frac{B \cdot V}{T} (45,3 - 6,9V - 115h - 35\alpha + 192,7h \cdot \alpha).$$

Збільшення пропускної здатності транспортера можна досягнути збільшенням висоти скребка і зменшенням кроку, але не меншим від максимальної довжини коренеплоду, оскільки при ущільненні кроку скребків продуктивність знижується і зростають пошкодження транспортованої маси. Максимальна пропускна здатність транспортера досягається при рівності пропускних здатностей на вході і виході транспортера [2].

Враховуючи, що коренеплоди на транспортер подаються з очисника певним встановленим потоком, пропускна здатність транспортера [2]:

$$Q = 3600 \cdot B \cdot V \cdot d_k \cdot \gamma \cdot \left(1 - \frac{f \cdot d_k}{T \cdot \sin \alpha \sqrt{1 + f^2}} \right).$$

Реальна продуктивність на підставі експериментальних даних становить 0,6-0,8 від номінальної залежно від умов роботи [2].

Крім мобільних бурякозбиральних комплексів, широко застосовуються гичкозбиральні машини, які можна агрегувати з тракторами різної потужності. Однією з основних частин гичкозбиральної машини є похилий прутковий транспортер, конструктивно подібний до поздовжніх і вивантажувальних транспортерів бурякозбиральних комбайнів.

Для випробування транспортера гичкозбиральної машини БМ-6 виготовлено стенд (рис.2). Схема стенда подана на рис. 3. Транспортер випробовувався в умовах наближених до реальних умов експлуатації машин БМ-6. Привід полотна здійснювався від електродвигуна потужністю 4 кВт з частотою обертання 4000 об/хв, навантаження на полотно створювалося через важільну систему. Для прискорення випробувань у часі

лінійну швидкість полотна прийняли більшою у два рази від експлуатаційної. Величина навантаження на полотно в умовах польової експлуатації обумовлена вагою наявної на ньому одночасної середньостатистичної кількості гички, приблизно 100-150 Н, для стендових випробувань прийняті жорсткіші умови: випробовувалося полотно під навантаженням 300 і 500 Н. У результаті випробування визначено найслабші місця у конструкції транспортера гичкозбиральної машини – це різьбові з'єднання скребків і зварні з'єднання елементів рами транспортера, зокрема, відлетіла з'єднувальна труба транспортера, обірвалися підтримуючі ролики полотна.

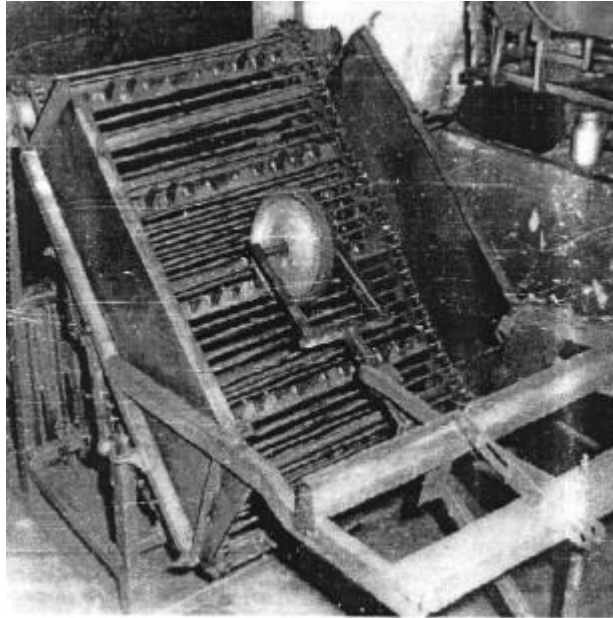

Рис.2. Стенд для випробувань.

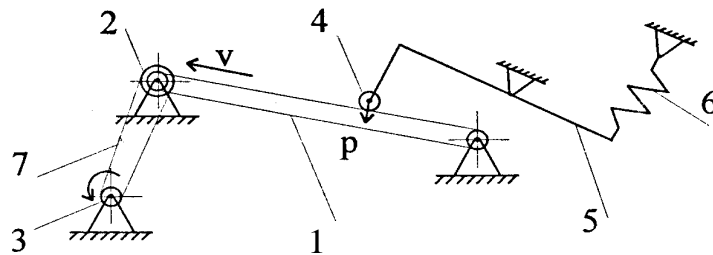

Рис.3. Схема стенду для випробувань:

- 1 – полотно транспортера,
- 2 – ведена зірочка ланцюгової передачі,
- 3 – ведуча зірочка ланцюгової передачі,
- 4 – колесо,
- 5 – важіль,
- 6 – пружина,
- 7 – ланцюгова передача приводу.

Враховуючи високу вартість випробувань, необхідним при конструюванні сільськогосподарських машин є пошук досконалих і ефективних інженерних методів розрахунку на міцність основних несучих складових частин машини чи окремих елементів конструкцій.

Застосуємо для розрахунку елементів пруткових транспортерів методику, розроблену на основі методу мінімуму потенціальної енергії з урахуванням особливостей конструкції, тобто впливу на напружено-деформований стан елементу

конструкції різного виду деформацій, а саме згину, стиску, кручення.

Основний вираз потенціальної енергії деформації при розкритті статичної невизначеності будь-яких стержневих систем [1]:

$$U = U_M + U_K + U_Q + U_N.$$

де $U_M = \Sigma \int \frac{1}{2EI} M^2 ds$ - потенціальна енергія деформації згину елементів ;

$$U_K = \Sigma \int \frac{1}{2GI_{ic}} K^2 ds - \text{потенціальна енергія кручення елементів};$$

$$U_Q = \Sigma \int \frac{1}{2kIF} Q^2 ds - \text{потенціальна енергія деформації зсуву елементів};$$

$$U_N = \Sigma \int \frac{1}{2EF} N^2 ds - \text{потенціальна енергія деформації розтягу (стиску)};$$

За допомогою рівнянь статики з виразу потенціальної енергії виключимо можливу кількість невідомих, і потенціальну енергію деформації запишемо як функцію статично невизначених силових факторів M_i, K_i, Q_i, N_i [1]:

$$U = U(M_i, K_i, Q_i, N_i).$$

У даному випадку задача зводиться до дослідження функції на звичайний екстремум [1]. Якщо з виразу потенціальної енергії не виключати окремих невідомих, то у такому випадку функція потенціальної енергії досліджується на умовний екстремум.

Систему лінійних алгебраїчних рівнянь одержуємо з умов мінімуму потенціальної енергії:

$$\frac{\partial U}{\partial M_i} = 0, \quad \frac{\partial U}{\partial K_i} = 0, \quad \frac{\partial U}{\partial Q_i} = 0, \quad \frac{\partial U}{\partial N_i} = 0.$$

Кількість рівнянь відповідає кількості статично невизначених зусиль.

На підставі розробленої методики розраховуємо окремий конструктивний елемент пруткового транспортера, а саме пруток.

Будуємо основні розрахункові схеми (рис. 4б, г).

Складаємо функцію потенціальної енергії деформації прутка. Для цього інтегруємо по ділянках прутка, межами ділянок служать краї закріплення прутків. У під інтегральні вирази входять всі внутрішні і зовнішні силові фактори, що діють на пруток. При інтегруванні на ділянках немає значення, з якої починати і на якій закінчувати інтегрування.

У розрахункових схемах (рис. 4б, г) розглядаємо два типи закріплень: жорстке защемлення і шарнірне з'єднання на торцях прутка.

Для випадку зацімлення прутка (рис. 4а, б) вираз функції потенціальної енергії деформації запишеться:

$$U = \frac{1}{2EI} \left\{ \int_0^a \left[M_1 + X_1 \cdot x - q \left(\frac{x^2}{2} \right) \right]^2 dx + \int_0^b \left[M_1 + X_1 \cdot (a+x) + X_2 \cdot x - q \cdot a \left(\frac{a}{2} + x \right) - q \left(\frac{x^2}{2} \right) \right]^2 dx + \right. \\ \left. + \int_0^c \left[M_1 + X_1 \cdot (a+b+x) + X_2 \cdot (b+x) + X_3 \cdot x - q \cdot (a+b) \cdot \left(\frac{a+b}{2} + x \right) - q \cdot \left(\frac{x^2}{2} \right) \right]^2 dx \right\}$$

Для випадку шарнірно нерухомих опор (рис. 4в, г) вираз функції потенціальної енергії деформації прутка виглядатиме так:

$$U = \frac{1}{2EI} \cdot \left\{ \int_0^a \left[X_1 \cdot x - q \cdot \left(\frac{x^2}{2} \right) \right]^2 dx + \int_0^b \left[X_1 \cdot (a+x) + X_2 \cdot x - q \cdot a \cdot \left(\frac{a}{2} + x \right) - q \cdot \left(\frac{x^2}{2} \right) \right]^2 dx + \right. \\ \left. + \int_0^c \left[X_1 \cdot (a+b+x) + X_2 \cdot (b+x) + X_3 \cdot x - q \cdot (a+b) \cdot \left(\frac{(a+b)}{2} + x \right) - q \cdot \left(\frac{x^2}{2} \right) \right]^2 dx \right\}$$

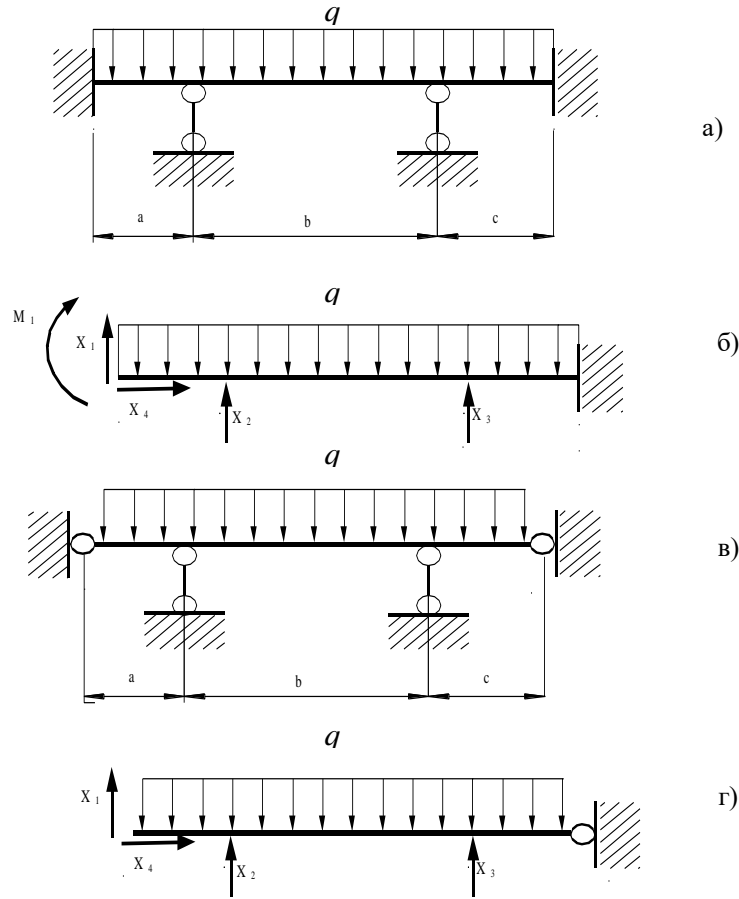

Рис. 4. Розрахункові схеми.

Скориставшись правилом Лейбніца, диференціюємо по невідомим зусиллях підінтегральні вирази функції потенціальної енергії і складаємо систему лінійних канонічних рівнянь:

-для випадку защемлення

$$2M_1(a+b+c) + X_1[a^2 + b^2 + c^2 + 2(a \cdot (b+c) + b \cdot c)] + X_2(b+c)^2 + X_3 \cdot c^2 = \\ = q \left[\frac{1}{3}(a^3 + b^3 + c^3) + a^2(b+c) + b^2(a+c) + c^2(a+b) + 2a \cdot b \cdot c \right] \\ M_1 \cdot [a^2 + b^2 + c^2 + 2(a \cdot b + b \cdot c + a \cdot c)] + \\ + X_1 \cdot \left[\frac{2}{3}(a^3 + b^3 + c^3) + 2[a^2(b+c) + b^2(a+c) + c^2(b+a) + 2 \cdot a \cdot b \cdot c] \right] + \\ + X_2 \cdot \left[\frac{2}{3}(b^3 + c^3) + b^2(a+2 \cdot c) + a \cdot c(c+2 \cdot b) \right] + X_3 \cdot c \left(a+b+\frac{2}{3} \right) = \\ = q \cdot \left[\frac{1}{4}(a^4 + b^4 + c^4) + b^3(a+c) + a^3(b+c) + c^3(a+b) + a \cdot c^2 \left(\frac{3}{2}a + 3 \cdot b \right) + \right. \\ \left. + a^2 \cdot b \left(\frac{3}{2}b + 3 \cdot c \right) + b^2 \cdot c \left(\frac{3}{2}c + 3 \cdot a \right) \right]$$

$$\begin{aligned}
& M_1 \cdot c^2 + X_1 \left[c^2 \left(a + b + \frac{2}{3}c \right) \right] + X_2 \left[c^2 \left(b + \frac{2}{3}c \right) \right] + \frac{2}{3} X_3 \cdot c^3 = \\
& = q \left[\frac{2}{3} c^3 (a + b) + \frac{1}{2} c^2 \left(a^2 + b^2 + a \cdot b + \frac{1}{2} c^2 \right) \right] \\
& M_1 (b + c)^2 + X_1 \left[\frac{2}{3} (b^3 + c^3) + b^2 (a + 2 \cdot c) + c^2 (a + 2 \cdot b) + 2 \cdot a \cdot b \cdot c \right] + \\
& + X_2 \left[\frac{2}{3} (b^3 + c^3) + 2 \cdot b \cdot c (c + b) \right] + X_3 \left[b^2 \cdot c \left(1 + \frac{2}{3}c \right) \right] = \\
& = q \left[\frac{1}{4} (b^4 + c^4) + b^3 \left(\frac{2}{3}a + c \right) + c^3 \left(\frac{2}{3}a + b \right) + a^2 \left[\frac{1}{2} (b^2 + c^2) + b \cdot c \right] + b^2 \left(\frac{3}{2}c^2 + 2 \cdot a \cdot c \right) + 2 \cdot a \cdot b \cdot c^2 \right] \\
& \quad - \text{ для випадку шарнірно нерухомих опор} \\
& X_1 \left[\frac{2}{3} (a^3 + b^3 + c^3) + 2(a^2(b + c) + b^2(a + c) + c^2(b + a) + 4 \cdot a \cdot b \cdot c) \right] + \\
& + X_2 \cdot \left[\frac{2}{3} (b^3 + c^3) + b^2(a + 2 \cdot c) + c^2(a + 2 \cdot b) + 2 \cdot a \cdot b \cdot c \right] + X_3 \cdot \left[c^2 \left(\frac{2}{3}c + a + b \right) \right] = \\
& = q \cdot \left[\frac{1}{4} (a^4 + b^4 + c^4) + b^3(a + c) + a^3(b + c) + c^3(a + b) + a \cdot c^2 \left(\frac{3}{2}a + 3 \cdot b \right) + \right. \\
& \left. + a^2 \cdot b \left(\frac{3}{2}b + 3 \cdot c \right) + b^2 \cdot c \left(\frac{3}{2}c + 3 \cdot a \right) \right] \\
& X_1 \left[\frac{2}{3} (b^3 + c^3) + b^2(a + 2 \cdot c) + c^2(a + 2 \cdot b) + 2 \cdot a \cdot b \cdot c \right] + \\
& + X_2 \left[b^2 \left(\frac{2}{3}b + 2 \cdot c \right) + c^2 \left(\frac{2}{3}c + 2 \cdot b \right) \right] + X_3 \left[c^2 \left(b + \frac{2}{3}c \right) \right] = \\
& = q \left[\frac{1}{4} (b^4 + c^4) + b^3 \left(\frac{2}{3}a + c \right) + c^3 \left(\frac{2}{3}a + b \right) + a^2 \left[\frac{1}{2} (b^2 + c^2) + b \cdot c \right] + b \cdot c \left(\frac{3}{2}b \cdot c + 2 \cdot a(c + b) \right) \right] \\
& X_1 \left[c^2 \left(a + b + \frac{2}{3}c \right) \right] + X_2 \left[c^2 \left(b + \frac{2}{3}c \right) \right] + \frac{2}{3} X_3 \cdot c^3 = \\
& = q \left[c^3 \left(\frac{1}{4}c + \frac{2}{3}(a + b) \right) + c^2 \left(\frac{1}{2}(a^2 + b^2) + a \cdot b \right) \right]
\end{aligned}$$

За відомими параметрами конструктивних елементів пруткових транспортерів і зовнішніми навантаженнями, визначаємо зусилля в опорах. Отримані результати забезпечують визначення напружено-деформівного стану пруткових елементів і конструкції транспортера в цілому.

У процесі розрахунку елементів конструкції прийняті допущення:

- вузлові з'єднання елементів до і після деформації залишаються незмінними;
- деформаціями зсуву і розтягу (стиску) нехтуємо як величинами, малими у порівнянні зі згинальною енергією деформації.

Такий підхід дає можливість проектувати конструкцію в два етапи:

- попередній розрахунок на стадії розробки дослідного зразка, виготовлення цього зразка, уточнення вихідних даних в умовах експлуатації;
- уточнений розрахунок з коректуванням, доопрацюванням і видачею кінцевого варіанту конструкції з оптимізованими параметрами.

The method of determining the efficiency of rod transporters of beet-harvesters is concerned. The poster made for the laboratory tests is described and the technique of calculating the structural elements of rod transporters is proposed.

Література

МАШИНОБУДУВАННЯ ТА АВТОМАТИЗАЦІЯ ВИРОБНИЦТВА

1. Рыбак Т.И. Методы оценки несущей способности и долговечности машин для химической защиты в растениеводстве.- Киев: Наук. думка, 1985.- 232 с.
2. Свеклоуборочные машины: (Конструирование и расчет)/Л.В. Погорелый, Н.В. Татьянко, В.В. Брей и др.; Под.общ.ред Л.В. Погорелого.- К.: Техніка, 1983.-168 с.

Одержано